

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารประเทศโดยรัฐบาลแต่ละยุคสมัยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ในการเลือกยุทธศาสตร์ปกครองประเทศของรัฐบาล ได้มีผลกระทบต่อภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนและภาคเอกชนเสมอเพราะรัฐบาลสามารถกำหนดได้ว่าจะให้ผลของการพัฒนา ไปตกแก่ภาคใดและให้ภาคใดเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการพัฒนา (ริงสวรงค์ ณะพรพันธ์. 2543 : 94) รัฐบาลในอดีตที่ผ่านมาส่วนใหญ่วที่บริหารประเทศจึงมีแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจและการเงินมหภาค ที่จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพทางสังคม โดยรายได้มหาศาลจากกลุ่มทุนและคนที่ร่ำรวยส่วนน้อยจะกระจายลงไปสู่ชนชั้นกลางคนยากจนคนชนบทและผู้ด้อยโอกาส ระบบเศรษฐกิจของประเทศจึงก้าวเข้าสู่ความเป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมสมัยใหม่ส่วนวิธีคิดและการให้คุณค่าตลอดจนวิถีชีวิตวัฒนธรรมสังคมของไทยโดยส่วนรวมยังไม่เปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้อง (กรมการปกครอง. 2540 : 1) จึงทำให้สถานการณ์ของประเทศเกิดภาวะวิกฤตแทบทุกด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพราะโครงสร้างของสังคมไทยสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานของสังคมลัทธิศักดินาและระบบเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมโบราณ จึงทำให้การปรับตัวไม่ทันกับวัฒนธรรม ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอและเกิดปัญหาทางสังคม ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาประเทศโดยภาครัฐ ในอดีตจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่การพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าตลอดจนการผลิตเพื่อการส่งออก (ริงสวรงค์ ณะพรพันธ์. 2543 : 113) สาเหตุจากวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าว จึงนำไปสู่วิกฤตทางสังคมเกิดจากสาเหตุ 5 ประการ โดยมีฐานมาจากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา ดังนี้คือ (ประเวศ วะสี. 2544 : 15-18)

ข้อที่หนึ่ง แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจที่ทำให้ฐานสังคมอ่อนแอ เพราะเป็นการไปเอาทรัพยากรของคนส่วนใหญ่ไปให้คนส่วนน้อยและไปทำลายทรัพยากรทั่วประเทศ ซึ่งเคยมีไว้เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงของคนจนในชนบททั้งหมด เช่น การให้สัมปทานป่า ซึ่งเคยเป็นที่พึ่งพาทำมาหากินของคนชนบทมีการสนับสนุนให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งเป็นการทำลายเกษตรผสมผสานของชาวบ้าน วิถีพัฒนาแบบนี้ได้ทำลายฐานสังคมไทยลงทุกทาง ไม่ว่าจะเป็นฐานทางทรัพยากร ฐานทางวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมการทำมาหากิน ฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน เพราะฉะนั้นสังคมไทยจึงมีฐานที่อ่อนแอ เมื่อมีฐานที่อ่อนแอแล้ว สังคมทั้งหมดย่อมทรุดลง นี่คือมูลฐานของความวิกฤต

ข้อที่สอง เป็นผลที่พัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจกระแสหลัก แต่ไม่พัฒนาคนจึงทำให้เศรษฐกิจของเกษตรกรรมล่มสลายลง เกษตรกรอพยพเข้าเมืองมาเป็นแรงงานราคาถูกในเขตอุตสาหกรรมและเมื่อแรงงานในประเทศอื่นที่ถูกกว่า เช่น เวียดนาม จีน นายทุนต่างชาติ ก็ย้ายตามไป แรงงานไทยจึงตกงานเกิดเป็นปัญหาสังคมขึ้น

ข้อที่สาม การกู้เงินต่างประเทศจำนวนมาก แต่ไม่ได้มาพัฒนาเศรษฐกิจที่แท้จริง เช่น การผลิตวัตถุ บริการ มลิตความรู้ แต่เอามาฝากกินดอกเบี้ย ซึ่งเป็นเศรษฐกิจเหยื่อม

ข้อที่สี่ การเปิดเสรีทางการเงินอย่างเต็มที่เร็วเกินไป ทั้ง ๆ ที่ภายในชุมชนของเรา ย่อมแออัดทุกเรื่อง ผู้ที่มีพลัง มีเงินทุน มีข่าวสาร มีความชำนาญ ก็มีโอกาสมากกว่าผู้อื่นในชุมชนที่ต้อยโอกาส

ข้อที่ห้า เมื่อเกิดวิกฤตเกิดขึ้นแล้วการแก้ปัญหาของรัฐบาลยังไม่ตรงประเด็น เพราะเมื่อชุมชนอ่อนแอหมดกำลังรัฐบาลต้องบำรุงกำลังให้ชุมชนแข็งแรงขึ้นก่อน แต่รัฐบาลกลับเร่งให้ชำระหนี้ต่างประเทศเร็วขึ้นเพื่อที่จะได้กู้ยืม ซึ่งขัดกับความจริงที่คนในชุมชนจนลงและลำบากขึ้นที่เป็นอย่างนี้ เพราะรัฐบาลไม่ใช้นโยบายพึ่งตนเอง ถ้ารัฐบาลใช้นโยบายพึ่งตนเองก็ไม่จำเป็นต้องไปกู้เงินจากต่างประเทศอีก

แต่อย่างไรก็ตามยังมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ให้ความสำคัญร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มสังจະ ฯลฯ ที่มีการรวมตัวกันอย่างเรียบง่าย ไม่มีรูปแบบหลักเกณฑ์ ยึดหลักการช่วยเหลือเกื้อกูลเชื้ออาหาร เห็นอกเห็นใจกัน ซึ่งองค์กรเหล่านี้ มีอยู่หลายแห่งทั่วประเทศและมีบางแห่งที่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมีความเข้มแข็งดูแลพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งการพึ่งพาตนเองได้ในอดีตที่หมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสภาพแวดล้อม กับทรัพยากรธรรมชาติ กับผู้คนในชุมชนและระหว่างชุมชนเป็นทุนทางสังคม ซึ่งความสัมพันธ์ของผู้คนความห่วงหาอาทรกันและกันของชาวบ้าน ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ความเชื่อและวัฒนธรรม เหล่านี้คือรากฐานของการจัดตั้งกองทุนมิใช่หมายถึง กองเงินทุน เพียงอย่างเดียวกองทุนของหมู่บ้านจะประกอบด้วย (ประเวศ วะสี. 2544 : 21-23) ทุนที่เป็นคนแต่ละคน คือ ทุนทางสังคมที่สะสมของบุคคลมาเป็นกลุ่มคนหรือสังคม ในส่วนของทุนทางวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ทุนทางศีลธรรม คือ ความถูกต้องแห่งการอยู่ร่วมกัน เช่น ความเอื้ออาทรต่อกัน ความเชื่อถือและไว้วางใจกันได้ สุจริต ความเสียสละ ทุนทางทรัพยากร คือ ดิน ป่า น้ำ อากาศ ไร่นา วัชควาย ที่มีการอนุรักษ์ มีการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทุนทางปัญญา คือ การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และความรู้จากภายนอกชุมชน มาสังเคราะห์เป็นปัญญาและการจัดการเพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและระหว่างชุมชนกับโลกภายนอกชุมชน เป็นไปอย่างรักษาสอดคล้องไว้ได้เพื่อความเป็นปกติและยั่งยืน

ทุนที่เป็นตัวเงิน อันที่จะช่วยกันออมไว้เพื่อให้กระบวนการออมและการจัดการรวมทั้งตัวเงิน เป็นเครื่องกระตุ้นและส่งเสริมสร้างทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินกองทุนต่าง ๆ เหล่านี้มีตัวอย่าง เช่น กลุ่มกอมทรัพย์คลองเปื่อยะ นาหว้า น้ำขาว ในจังหวัดสงขลา กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของพระสุบิน ปณีโต ในจังหวัดตราด เครือข่ายอีโต้น้อย โดยผู้ใหญ่นาย สร้อยสระกลาง อำเภอลำปลายมาศ กลุ่มวัฒนธรรมชุมชน ของผู้ใหญ่ทองคำ แจ่มใส อำเภอพลับพลายชัย ในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น (เสรี พงศ์พิศ. 2544 : 3-122)

ในการดำเนินงานขององค์กรดังกล่าวสอดคล้องกับกระบวนการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการต่อสู้กับปัญหาความยากจนของประเทศ ตามนโยบายของรัฐบาลในชุดปัจจุบัน มีนโยบายชัดเจนว่าจะทุ่มเทสร้างความเข้มแข็ง ที่ฐานล่างของสังคมเป็นยุทธศาสตร์ที่จะทำให้สังคมทั้งหมดอยู่ได้ โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะเป็นการรวมกำลังคนทั้งประเทศจากภาคประชาชนร่วมมือกับรัฐบาล นักการเมืองและรัฐสภา ก่อให้เกิดการกระตุ้นให้ชุมชนประมาณเกือบ 80,000 ชุมชนทั่วประเทศลุกขึ้นมาต่อสู้เศรษฐกิจฐานราก การกอบกู้เศรษฐกิจฐานล่างครั้งนี้ทำเพื่อเปลี่ยนโครงสร้างของประเทศ เป็นการปฏิรูปโครงสร้างใหญ่ของประเทศที่สำคัญมาก การเปลี่ยนโครงสร้างเอาภูมิปัญญาของแผ่นดินกลับมาใช้ใหม่และก้าวทันโลกต้องปรับตัวคิดใหม่และเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารประเทศ เป็นประชาธิปไตยของรัฐบาลคือ รัฐของประชาชน นโยบายเรื่องกองทุนหมู่บ้านเป็นนโยบายเพื่อลงไปกระตุ้นเศรษฐกิจในหมู่บ้าน ประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติ การพัฒนาเป็นเรื่องของคนในหมู่บ้าน ภาคราชการทำหน้าที่เพียงพี่เลี้ยง เงินกองทุนลงไปหนึ่งล้านบาทเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อไปกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาทนั้นไปเป็นเครื่องมือสำหรับให้คนในหมู่บ้านเรียนรู้การบริหารงาน กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาทจะไม่ใช่เป็นเรื่องของเครื่องมือในการใช้เงินอย่างเด็ดขาดแต่จะเป็นเวทีสอนการบริหารการเมืองภาคประชาชน เป็นเวทีของการบริหารราชการ การจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นเวทีของการร่วมคิด ร่วมทำ คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการระดับต่างๆ นั้นต้องผ่านเวทีประชาคม ขั้นตอนจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเป็นขั้นตอนของประชาคม คำคำตอบสุดท้ายอยู่ที่หมู่บ้าน คำตอบที่ยิ่งใหญ่ก็อยู่ที่ประชาคม อยู่ที่ประชาชน กองทุนหมู่บ้านจะเป็นพลังขับเคลื่อนไปข้างหน้าและจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญ สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านแล้วจะเชื่อมโยงต่อกับนโยบายของรัฐบาลในเรื่องอื่นอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เรื่องของการป้องกันปราบปรามปัญหาเสพผิด ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน เรื่องของการสร้างสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน เรื่องของการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่จะแก้ไขปัญหา ภูมิวิกฤตเศรษฐกิจ และแก้ไขปัญหาคความยากจน

ในมุมมองของ อเนก นาคะบุตร ผู้อำนวยการกองทุนเพื่อสังคม (กองทุนหมู่บ้าน. 2544 : 7-13) มองว่าเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทของรัฐบาลนั้น เสมือนเหรียญ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือ การทำให้เศรษฐกิจงอกเงย และอีกด้านหนึ่งคือ การพัฒนาประชาธิปไตย

ด้านที่หนึ่ง การทำให้เศรษฐกิจงอกเงย คือ ทำให้ทุนทางเศรษฐกิจที่ชุมชนจัดการกันเองและเป็นเจ้าของงอกเงยขึ้นมีการแปลงผลประโยชน์ซึ่งกันและกันในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน เป้าหมายของรัฐบาลสำหรับกองทุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาท คือ การเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชนและหมู่บ้าน ให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อนำไปพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้อย่างถาวรและยั่งยืน แต่เป้าหมายนี้อาจประสบความสำเร็จได้ไม่มากนัก เพราะ 4 ปัญหาใหญ่ คือ

1. ปัญหาวิธีคิด การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ผ่านมา อาจมีปัญหาว 3 เรื่องใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ เงินทุน ความรู้ในการผลิตและขาดตลาด ที่จะรองรับผลิตภัณฑ์ ซึ่งหน่วยงานรัฐหลายแห่งได้พยายามแก้ปัญหาแต่เป็นการแก้ปัญหาแบบแยกส่วน คือ ขาดเงินก็หางเงินมาให้ผลิตไม่เป็นก็พาไปฝึกอบรมดูงาน ไม่มีตลาดก็พยายามหาตลาดให้ทั้งที่ชุมชนไม่เข้าใจเรื่องการใช้เงินเพื่อการลงทุน เพราะคุ้นเคยกับการใช้เงินให้หมดไปเป็นปี ๆ ไปเท่านั้น ในขณะที่องค์กรชุมชนจำนวนมากก็ไม่เข้าใจเรื่องธุรกิจและไม่เข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงคิดแต่ภาพของการผลิตเพื่อแข่งขันกับบริษัทใหญ่ ซึ่งในความเป็นจริงไม่มีทางเป็นไปได้เลย

ปัญหาวิธีคิดแบบนี้จึงต้องเปลี่ยนใหม่มาสู่การคิดแบบบูรณาการและคิดแบบพอเพียง โดยเริ่มต้นจากสิ่งที่ชุมชนมีความรู้ ความชำนาญและมีฐานทรัพยากรอยู่แล้วในท้องถิ่น ให้พึ่งพาภายนอกให้น้อยที่สุดและเชื่อมโยงกับธุรกิจที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง หรือเข้าร่วมลงทุนกันตั้งนั้น หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นหนทางสร้างรายได้ให้ได้ชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล จึงต้องพิจารณาจาก "ทุนทางสังคม" ที่มีอยู่ในท้องถิ่นจริง ๆ ไม่ใช่การนำเข้าจากภายนอก บทบาทของข้าราชการหรือองค์กรพัฒนาเอกชนและประชาคม จึงอยู่ที่การเป็นพี่เลี้ยงช่วยชุมชนค้นหาทุนทางสังคมและความร่วมมือจากทุกฝ่ายโดยเฉพาะกับภาคเอกชนที่มีความชำนาญด้านการค้าขาย

2. ปัญหาด้านกฎระเบียบ กฎหมายและกฎระเบียบที่รัฐออกมาใช้บังคับ ล้วนแต่เป็นเรื่องของการควบคุม จึงมีลักษณะแข็งตัวไม่ยืดหยุ่นพอที่จะนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับชุมชนที่หลากหลาย

3. ปัญหาด้านกลไกรัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมประชาชน เพื่อสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและใช้อำนาจเหนือประชาชนแสดงถึงการเป็นผู้ปกครอง ไม่ใช่ความหมายของการเป็นข้าราชการ คือ ข้าราชการใช้ประชาชน แต่เห็นประชาชนเป็นผู้ถูกปกครอง จึงไปกดทับผลิตสร้างสรรค์ของชุมชนและไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ ด้านประชาคม ซึ่งเป็นกลไกของคนชั้นกลางที่อาจจะเป็พี่เลี้ยงของชุมชนได้ ก็ยังยึดกับระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตลาดโลกมองไม่เห็นความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน ด้านเอกชนซึ่งเป็นผู้ที่ถนัดในการทำธุรกิจหรือเรียกว่าผู้ประกอบการนั้นก็ยังมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนน้อยมาก

4. ปัญหาด้านการจัดการ การจัดการกองทุนหมู่บ้านตามแนวทางของรัฐบาลนั้นยังอยู่ที่ระบบราชการ ซึ่งเป็นตัวจริงประสิทธิภาพในการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล การที่

ระบบราชการเป็นตัวปัญหาสำคัญเพราะเป็นระบบที่ใช้การสั่งการมาจากส่วนกลาง ไม่มีความยืดหยุ่นเพียงพอและข้าราชการก็ไม่เคยบริหารเงินทุนหมุนเวียนไม่เคยทำธุรกิจ ดังนั้นราชการจึงน่าจะทำได้แค่เตรียมการให้องค์การชุมชนเขาคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนด้วยตัวเอง แต่กลไกจะเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงที่แท้จริงน่าจะเป็นธุรกิจที่มีความคิดทางสังคมเข้ามาช่วยทุนอย่างเช่น บริษัทสุวรรณชาติ (ร้านค้าตัวอย่างของในหลวง) หรือ เหมอนฟาร์ม ถ้าทำในรูปแบบนั้นจะทำให้เศรษฐกิจของชุมชนเติบโต

ด้านที่สอง ทำให้ประชาธิปไตยพัฒนา คือ ทำให้เกิดสถาบันกลไกและกระบวนการของการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นโดยการเมืองภาคประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน เมื่อเราต้องการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจพร้อมปัญหาอื่นและใช้ทั้งสังคมมาร่วมกันแก้ปัญหา สิ่งที่เราเรียกว่าการเมืองภาคประชาชนจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น ในการเคลื่อนไหวโดยตรงของประชาชนที่จะใช้สิทธิพลเมืองเสนอความคิดเห็น รวมทั้งเรียกร้องเงื่อนไขในการที่จะสะสางปัญหาของตนเองและผลักดันผู้กุมอำนาจแก้ไขปัญหามันในเมืองในเชิงของโครงสร้าง เพราะฉะนั้นการเมืองภาคประชาชนจึงไม่ใช่เรื่องนอกระบบหรือผู้ที่มาทำให้สิ่งต่าง ๆ เหมือนไม่ถูกต้อง นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ยังได้กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชนที่สำคัญโดยสรุป เช่น หมวดสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ในมาตรา 46 ที่ให้บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิหรืออนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน และมาตรา 59 ที่บุคคลย่อมมีสิทธิในการได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผล จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินการ โครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญ อื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และในหมวดแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เช่น มาตรา 76 ที่รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมืองการวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในมาตรา 78 โดยรัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณสุขไปรษณีย์และสาธารณูปการ ตลอดจนทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ และมาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ความเข้มแข็งของชุมชน รัฐต้องสงเคราะห์คนชราผู้ยากไร้ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ เป็นต้น

ดังนั้นชุมชนจึงควรใช้เงินใหม่ที่รัฐธรรมณูญเปิดให้นี้ ประกอบกับเงินต้นที่รัฐบาลให้ หมู่บ้านละหนึ่งล้านบาท เป็นฐานในการเรียนรู้ที่จะปกครองดูแลกันเองในชุมชนตามสิทธิที่ชุมชน หวังมีพึงได้ แต่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัจจัยของหมู่บ้านทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการ บริหารจัดการกองทุนของแต่ละหมู่บ้านจะมีความพร้อมที่จะนำเงินใหม่เหล่านี้ ไปดำเนินการ โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้สำเร็จและมีความยั่งยืนได้หรือไม่ จะเห็นได้ว่าถ้า ชุมชนใช้เงินเป็นเครื่องในการพัฒนา ชุมชนจะได้เรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้เกิด เศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและการเรียนรู้ประชาธิปไตยร่วมกันจะทำให้ ท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานรากที่สำคัญให้ประเทศเกิดความมั่นคงแข็งแรง รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจ และวิกฤตทางสังคมได้อย่างแน่นอน

ในการดำเนินงานตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของพื้นที่จังหวัด บุรีรัมย์ นั้น มีการดำเนินการตามลำดับ ดังนี้ (รายงานข้อมูลกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ประจำเดือน มีนาคม 2545) จำนวนกองทุนเป้าหมายทั้งสิ้นในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 2,536 กองทุน แบ่งเป็น กองทุนหมู่บ้าน 2,501 กองทุน กองทุนชุมชนเมือง 35 กองทุน และจำนวนกองทุนที่ได้รับการจัดสรรโอนเงิน 2,502 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 98.65 แบ่งเป็น กองทุนหมู่บ้าน 2,467 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 98.64 กองทุนชุมชนเมือง 35 กองทุน คิดเป็น ร้อยละ 100 โดยได้รับการพิจารณาอนุมัติโอนเงิน ดังนี้

1. งวดที่ 1 วันที่ 25 กรกฎาคม 2544 ไม่มีได้รับการจัดสรร
2. งวดที่ 2 วันที่ 30 สิงหาคม 2544 จำนวน 20 กองทุน
3. งวดที่ 3 วันที่ 21 กันยายน 2544 จำนวน 1,166 กองทุน
4. งวดที่ 4 วันที่ 6 พฤศจิกายน 2544 จำนวน 771 กองทุน
5. งวดที่ 5 วันที่ 24 ธันวาคม 2544 จำนวน 384 กองทุน
6. งวดที่ 6 วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2545 จำนวน 107 กองทุน
7. งวดที่ 7 วันที่ 25 มีนาคม 2545 จำนวน 45 กองทุน

อย่างไรก็ตามมีกองทุนที่ยังไม่ได้รับการจัดสรรโอนเงิน จำนวน 34 กองทุน คิดเป็น ร้อยละ 1.34 โดยแบ่งเป็นหมู่บ้านตั้งใหม่จำนวน 13 หมู่บ้าน (ไม่ได้รับการจัดสรรโอนเงิน) หมู่บ้านเดิมที่ยังไม่ได้รับการจัดสรรโอนเงิน จำนวน 21 หมู่บ้านและได้มีการเบิกจ่ายเงินกองทุน ไปแล้ว จำนวน 2,114 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 83.35 โดยแบ่งเป็น กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 2,099 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 85.08 เป็นเงิน 1,718,485,175 บาท คิดเป็นร้อยละ 69.65 กองทุนชุมชนเมือง จำนวน 15 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 42.85 เป็นเงิน 5,962,199 บาท คิดเป็นร้อยละ 17.03 รวมเป็นเงินทั้งสิ้น จำนวน 1,724,447,374 บาท คิดเป็นร้อยละ 68.92 ผลการบริหารกองทุน ในการอนุมัติเงินกู้ให้แก่สมาชิก พบว่ามีการนำไปประกอบอาชีพแยกเป็น รายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การเกษตร จำนวน 1,282,855,710 บาท คิดเป็นร้อยละ 74.39
2. อุตสาหกรรมในครัวเรือน จำนวน 107,581,854 บาท คิดเป็นร้อยละ 6.23
3. ค้าขาย จำนวน 193,936,411 บาท คิดเป็นร้อยละ 11.24
4. การบริการ จำนวน 62,090,375 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.60
5. ดอกเงิน จำนวน 15,824,769 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.91
6. อื่น ๆ จำนวน 58,658,755 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.40
7. กิจกรรมของกลุ่ม จำนวน 3,472,500 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.20

จากผลการดำเนินการตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยจึงมีความสนใจว่าปัจจัยทางการบริหารจัดการองค์กร ด้านการเมือง ด้านสังคมของหมู่บ้าน ในปัจจัยแต่ละด้านมีปัจจัยใดบ้างที่จะส่งผลต่อความเข้มแข็งและมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน ซึ่งผลการศึกษาวิจัยจะเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานโครงการกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อค้นหาตัวพยากรณ์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

สมมติฐานของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของจังหวัดบุรีรัมย์ครั้งนี้ มีสมมติฐานว่าปัจจัยด้านการบริหารจัดการกองทุน ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านการเมืองมีผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทราบปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์
2. ทราบตัวพยากรณ์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์
3. ทราบสมการพยากรณ์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

1. ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรเป้าหมาย จากหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ 23 อำเภอ จำนวน 2,536 หมู่บ้าน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

1.2.1 สุ่มแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามอำเภอที่มีภาษาพูดแตกต่างกัน จำนวน 3 อำเภอ ประกอบด้วย ชาติพันธุ์ภาษาพูดไทยโคราช ได้แก่ อำเภอ นางรอง ชาติพันธุ์ภาษาพูดลาว ได้แก่ อำเภอพุทไธสง ชาติพันธุ์ภาษาพูดเขมร ได้แก่ อำเภอ ประโคนชัย

1.2.2 สุ่มแบบจำเพาะเจาะจง จากตัวชี้วัดแยกตามภาษาพูดอำเภอละ 1 ภาษา ๑ ละ 3 ขนาดของหมู่บ้านที่คัดเลือกตามตัวชี้วัด

1.2.3 สุ่มแบบจำเพาะเจาะจงและกำหนดโควตา (Quota Sampling) รวมกลุ่มตัวอย่างบุคคลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้นจำนวน 307 คน ประกอบด้วย

1.2.3.1 กลุ่มผู้นำได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านละ 1คน จำนวน 9 คน

1.2.3.2 กลุ่มคณะกรรมการกองทุนได้แก่ ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการกองทุนของหมู่บ้าน จำนวน 9 หมู่บ้าน รวมคณะกรรมการกองทุน จำนวน 118 คน

1.2.3.3 กลุ่มสมาชิก ได้แก่ บุคคลธรรมดาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น และมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามข้อบังคับเป็นไปตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขและวิธีการที่กองทุนกำหนด รวมทั้งสิ้น 180 คน

2. ตัวแปร

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

2.1.1 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการองค์กร

2.1.2 ปัจจัยด้านสังคม

2.1.3 ปัจจัยด้านการเมือง

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

2.2.1 ความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการ

2.2.2 ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ

2.2.3 ความเข้มแข็งด้านสังคมและวัฒนธรรม

3. ด้านระยะเวลา

มิถุนายน พ.ศ. 2545		สำรวจข้อมูลเบื้องต้น
สิงหาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2545		เก็บข้อมูลพื้นที่ศึกษา
มกราคม - เมษายน พ.ศ. 2546		วิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียง

ผลงานวิจัย

4. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 4.1 โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
- 4.2 ทฤษฎีระบบ
- 4.3 แนวคิดองค์กรชุมชนเข้มแข็ง
- 4.4 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน
- 4.5 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นิยามทั่วไป

1 1 กองทุน หมายถึง เงินกองทุนของหมู่บ้านและชุมชนเมืองตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดให้เป็นหมู่บ้าน ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544

1.1.1 หมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่

1.1.2 คณะกรรมการกองทุน หมายถึง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน หรือ คณะกรรมการกองทุนชุมชนเมืองต่าง ๆ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

1 2 ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่ทำให้ ผู้นำองค์กรสมาชิกในชุมชนสามารถดำเนินการตามโครงการกองทุนหมู่บ้านได้สำเร็จ

1.3 ตัวพยากรณ์ หมายถึง ปัจจัยคาดหวังด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้าน

1.4 สมการพยากรณ์ หมายถึง ระดับค่าของ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งด้านต่าง ๆ ที่ตั้งสมมติฐานไว้

2. นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัด

เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้จริงและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติได้ โดยรายละเอียดข้อคำถามที่ใช้วัดในแต่ละตัวแปร ดังต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ระเบียบกติกามังคัลกองทุนหมู่บ้าน ความพร้อมทางด้านการเงินของกองทุนหมู่บ้านและการจัดการกองทุน

2.1.1 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะพิจารณาตั้งแต่เรื่องของคุณสมบัติ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ บุคลิกภาพทั่วไปและบุคลิกภาพ ด้านสังคมของคณะกรรมการ ประกอบด้วย 5 คำถามดังนี้

2.1.1.1 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ใน กทบ. และได้รับการเสนอชื่อโดยสมาชิกจากเวทีชาวบ้าน และมีจำนวนชาย หญิง โกล้เคียงกัน เคยมีประสบการณ์การบริหารจัดการ กองทุน กลุ่มองค์กรทางการเงินในหมู่บ้าน มีความซื่อสัตย์ สุจริตและมีความตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวมและมีความหลากหลายสาขาอาชีพ หรือไม่

2.1.1.2 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น เป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น กล้าคิด กล้าพูด กล้าแสดงออก มีความ รังผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น หรือไม่

2.1.1.3 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีประสบการณ์การบริหาร จัดการกองทุน/กลุ่มองค์กรทางการเงินในหมู่บ้านหรือไม่และกองทุนมีสมาชิกเพิ่มขึ้นมีการจัด สวัสดิการแก่สมาชิก มีกิจกรรม ผลงานต่อเนื่องและกองทุนเป็นที่ยอมรับและเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือไม่

2.1.1.4 บุคลิกภาพของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่ชอบ ช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน ชอบเสียสละเพื่อชุมชน เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นผู้ที่มีเหตุ มีผลและเป็นผู้ที่มีความวิริยะ อุตสาหะ หรือไม่

2.1.1.5 บุคลิกภาพด้านสังคมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นผู้ความถูกต้องยุติธรรม เป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเป็นผู้ที่สมาชิกในหมู่บ้านให้ความนับถือ หรือไม่

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนน 5 คะแนน ถ้ามีทุกขั้นตอน (แบบสัมภาษณ์เป็นแบบบันได 5 ขั้น)

2.1.2 ด้านสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน พิจารณาเรื่องคุณสมบัติและการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 2 คำถามดังนี้

2.1.2.1 สมาชิกมีคุณสมบัติที่ไม่ขัดต่อข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้าน สนใจปัญหาของหมู่บ้าน ร่วมแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านมีความเอื้ออาทรรู้จักการแบ่งปัน หรือไม่

2.1.2.2 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการจัดตั้งกองทุน มีสมาชิกในหมู่บ้านจำนวนร้อยละ 75 เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ร่วมในการระดมหุ้นการออมเงินของกองทุนหมู่บ้านและชำระเงินหุ้นและเงินออมเรียบร้อยแล้วสมาชิกทุกคนยอมรับและปฏิบัติตามข้อบังคับ หรือไม่

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนน 5 คะแนน ถ้ามีทุกชั้นตอน (แบบสัมภาษณ์เป็นแบบบันได 5 ชั้น)

2.1.3 ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พิจารณาตั้งแต่ ระเบียบ วัตถุประสงค์ หลักการ ประกอบด้วย 3 คำถาม

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนน 5 คะแนน ถ้าตอบถูกต้องทุกข้อ (แบบสัมภาษณ์แบบสองคำตอบ)

2.1.4 ความพร้อมทางการเงินของกองทุนเงินกองทุนหมู่บ้าน พิจารณาตั้งแต่ การออมเงินหรือเงินหุ้นของสมาชิก จนถึงการอนุมัติเงิน 1 ล้านบาท ประกอบด้วย 2 คำถาม

2.1.4.1 การออมเงินหรือเงินหุ้นของสมาชิก มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการรับฝากเงิน (ฝากสัจจะ) การถือหุ้นและการชำระเงินหุ้นการจัดสรรผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจากดอกเบียหรือผลประกอบการจากการลงทุนที่เกิดจากนำหุ้นไปลงทุนมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและถือหุ้นกองทุนเดิม สมาชิกเห็นชอบและปฏิบัติตาม หรือไม่

2.1.4.2 การอนุมัติเงินหนึ่งล้านบาทของกองทุน การแจ้งขอขึ้นทะเบียน (กทบ.1) ด้านการประเมินความพร้อม (กทบ.2) ของคณะอนุกรรมการอำเภอก็ได้ผ่านการเห็นชอบความพร้อม (กทบ.3) ผ่านการอนุมัติ (กทบ.4,5) และได้รับจัดสรรเงินหนึ่งล้านบาทอย่างรวดเร็ว หรือไม่

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนน 5 คะแนน ถ้ามีทุกชั้นตอน (แบบสัมภาษณ์เป็นแบบบันได 5 ชั้น)

2.1.5 การจัดการกองทุน พิจารณาตั้งแต่ การจัดการด้านคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ด้านสมาชิกและด้านการเงิน ประกอบด้วย 4 คำถามดังนี้

2.1.5.1 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีการประชุมการณ มีความรู้ความสามารถในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบหน้าที่ตรงกับความรู้ ความสามารถ มีจำนวนชาย หญิง ใกล้เคียงกันและสมาชิกส่วนใหญ่ให้การยอมรับ หรือไม่

2.1.5.2 ด้านสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิกมากกว่ากึ่งหนึ่งของครัวเรือนในหมู่บ้าน มีหลากหลายสาขาอาชีพสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนสมาชิกมีความเกื้ออาทร รู้จักแบ่งปันและมีความรู้สึกรักเป็นเจ้าของกองทุน หรือไม่

2.1.5.3 ด้านข้อบังคับกองทุนหมู่บ้านมีกระบวนการประชาคม มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต เกื้อหนุนกับกองทุนเดิมที่มีอยู่ เอื้ออาหารแก่ผู้ด้อยโอกาสเสมอภาคและสมาชิกทุกคนได้ปฏิบัติตาม หรือไม่

2.1.5.4 ด้านการเงินกองทุนหมู่บ้าน มีข้อบังคับด้านการเงินไม่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต สมาชิกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ เอื้ออาหารแก่ผู้ด้อยโอกาสเสมอภาคและมีจำนวนพอเพียงสนองต่อความต้องการของสมาชิก หรือไม่

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนน 5 คะแนน ถ้ามีทุกขั้นตอน (แบบสัมภาษณ์เป็นแบบบันได 5 ขั้น)

2.2 ปัจจัยด้านสังคม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ความตระหนักในปัญหาของชุมชนและทุนทางสังคม

2.2.1 ความตระหนักในปัญหาของชุมชน พิจารณาตั้งแต่การพูดถึงปัญหาจนถึงปัญหาได้รับแก้ไข ประกอบด้วย 2 คำถามดังนี้

2.2.1.1 สมาชิกมีการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านมีการเสนอปัญหาต่อที่ประชุมหมู่บ้าน สมาชิกร่วมเสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหามีแผนงาน โครงการ แก้ไขปัญหาของหมู่บ้านและปัญหาของหมู่บ้านได้รับการแก้ไข หรือไม่

2.2.1.2 การแก้ไขปัญหาและการช่วยเหลือสมาชิกที่ประสบปัญหาอย่างเร่งด่วนและการช่วยเหลือสนองต่อปัญหาของสมาชิกมีความเป็นธรรม เสมอภาค จนวิญญูหาในหมู่บ้านลดลงและการแก้ปัญหาของหมู่บ้านมีโครงการ แผนงานต่อเนื่องชัดเจน หรือไม่

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนน 5 คะแนน ถ้ามีทุกขั้นตอน (แบบสัมภาษณ์เป็นแบบบันได 5 ขั้น)

2.2.2 ทุนทางสังคม พิจารณาตั้งแต่การมีกองทุนเดิมของชุมชนจนถึงการพึ่งตนเองของชุมชน ประกอบด้วย 8 คำถามดังนี้

2.2.2.1 ในหมู่บ้านมีกองทุนเดิม องค์การทางการเงินของหมู่บ้านมีผู้นำตามธรรมชาติ เช่น ประธานกลุ่มหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกเพิ่มขึ้นกลุ่มองค์กรมีจำนวนเงินออมมากขึ้น สมาชิกกลุ่มองค์กรมากขึ้น มีการจัดสวัสดิการเพื่อคนในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น หรือไม่

2.2.2.2 สภาพบริบทของหมู่บ้านมีวัตถุดิบ/ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการผลิตหรือประกอบอาชีพ สภาพพื้นที่ในหมู่บ้านเอื้อต่อการผลิตและประกอบอาชีพ โดยมีสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ถนน มีแหล่งน้ำธรรมชาติเพียงพอต่อการผลิต ประกอบอาชีพ มีกลุ่มผู้บริโภคสินค้า ผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้าน หรือไม่

2.2.2.3 สภาพทางสังคมของหมู่บ้าน มีความสามัคคีรักใคร่กันในแนวราบมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนด้อยโอกาส มีสวัสดิการกองทุนชุมชน มีการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีในหมู่บ้าน หรือไม่

2.2.2.4 สภาพทางการศึกษาของชุมชนมีโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้านและเปิดสอนทุกระดับ มีบุคลากรพอเพียงและมีคุณภาพ มีการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจบการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาระดับปีที่ 4 หรือไม่

2.2.2.5 สภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผู้รู้ ผู้ชำนาญ ผู้นำและบุคคลที่เป็นตัวอย่าง) ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปกรรม ศิลปดนตรี การละเล่นพื้นบ้านในชุมชน หรือไม่

2.2.2.6 การพึ่งพาตนเอง(ด้านเศรษฐกิจ)มีการใช้เทคโนโลยีประยุกต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ มีการประกอบอาชีพที่เกื้อหนุนกันในหมู่บ้าน เช่น การเกษตรกับปศุสัตว์ นำผลผลิตจำหน่ายในหมู่บ้าน มีการใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน คุ่มค่าและมีการฟื้นฟูอนุรักษ์อย่างชัดเจน

2.2.2.7 การพึ่งพาตนเอง (ด้านสังคมวัฒนธรรม) มีศิลปวัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้านมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องประชาชนในหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมและกิจกรรมส่วนเสริมความสามัคคี มีความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้าน

2.2.2.8 การพึ่งพาตนเอง (ด้านการเมืองและการปกครอง) มีการเลือกตั้ง ผู้นำ ประธานกลุ่ม หัวหน้ามีการไปใช้สิทธิอย่างเต็มที่และมีอิสระไม่ถูกชี้นำประชาชนในหมู่บ้านเข้าใจบทบาทหน้าที่ของผู้นำและผู้ตามและมีความตระหนักในปัญหาของหมู่บ้านมีโครงการ แผนงานในการแก้ไขปัญหาและได้ปฏิบัติอย่างชัดเจน

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนน 5 คะแนน ถ้ามีทุกขั้นตอน (แบบสัมภาษณ์เป็นแบบบ้านไต่ 5 ชั้น)

2.3 ปัจจัยด้านการเมือง หมายถึง การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน ในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ตั้งแต่การจัดตั้งกองทุน ในด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านระเบียบ ข้อบังคับ การติดต่อกับภายนอกแบบพหุภาคีและการประสานงาน

2.3.1 ด้านการจัดตั้งกองทุนมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาประชุมชี้แจงให้ความรู้แก่ประชาชนถึงวัตถุประสงค์โครงการ ปรึกษาโครงการ ชี้แจงวิธีการคัดเลือกและคุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และกระบวนการดำเนินงานตามขั้นตอนของโครงการกองทุนหมู่บ้านช่วยเหลือสนับสนุนประสานงานและจัดหาไปศึกษาดูงานหมู่บ้านอื่น หรือไม่

2.3.2 ด้านข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนมีการแจ้งข้อมูล ข่าวสาร กฎหมาย ระเบียบที่ทันต่อเหตุการณ์ มีความเข้าใจและความรู้ในข่าวสาร กฎหมาย ระเบียบอย่างชัดเจนและมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงคณะกรรมการกองทุนและสมาชิกปฏิบัติได้ถูกต้องตามขั้นตอน จัดตั้งกองทุนได้รวดเร็วและถูกต้องตามระเบียบ

2.3.3 ด้านการจัดทำระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้านมีการประชุมชี้แจงให้ความรู้แก่ประชาชนถึงกระบวนการจัดทำระเบียบและมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิก

ในหมู่บ้าน มีความสอดคล้องกับกองทุนเดิมในหมู่บ้าน สมาชิกในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดทำระเบียบข้อบังคับและสมาชิกส่วนใหญ่ให้การยอมรับ หรือไม่

2.3.4 การมีปฏิสัมพันธ์ กับภายนอก แบบพหุภาคีมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกชน มาแนะนำช่วยเหลือในการจัดตั้งกองทุน มีการจัดประชุมชี้แจงแก่สมาชิก มีการจัดอบรมสัมมนา ประชุมปฏิบัติการ มีการจัดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดไปศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้กองทุนหมู่บ้านอื่น หรือไม่

2.3.5 ด้านการติดต่อประสานงาน มีการติดต่อกับหน่วยงานรัฐ เอกชน ในการดำเนินการอยู่เสมอ การติดต่อประสานงานได้รับคำแนะนำมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงานกองทุนการดำเนินงานกองทุนมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นและมีผลการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์โครงการ หรือไม่

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนน 5 คะแนน ถ้ามีทุกขั้นตอน (แบบสัมฤทธิ์เป็นแบบบันได 5 ชั้น)

2.4 ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน การมีผลการดำเนินงานในการประกอบอาชีพ การสะสมภูมิปัญญาจากประสบการณ์

2.4.1 ในความพยายามพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน มีการระดมทุน การออมทรัพย์ มีการพัฒนาอาชีพอย่างสม่ำเสมอ ผลการดำเนินงานในการประกอบอาชีพ หรือไม่

2.4.2 สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นเมื่อดำเนินการกับภายหลังดำเนินกิจการ เงินกองทุนมีการปล่อยกู้หลากหลายอาชีพ

2.4.3 มีการสะสมภูมิปัญญาจากประสบการณ์ สมาชิกกองทุนมีการสะสมความรู้จากประสบการณ์ การผลิต จนข้าของ สามารถแบ่งหน้าที่หมุนเวียน สะสมประสบการณ์ในประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้หรือไม่

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนนความพึงพอใจ 5 ระดับคะแนน

2.5 ด้านการบริหารจัดการ หมายถึง การมีระบบบริหารจัดการที่ดี และองค์กรมีกิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชน

2.5.1 มีระบบบริหารจัดการที่ดี

2.5.1.1 คณะกรรมการกองทุน มีความซื่อสัตย์สุจริตและไม่จัดทำผลประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงตรงให้ความเสมอภาคแก่สมาชิกทุกระดับ

2.5.1.2 มีความเปิดเผยโปร่งใส เช่น คณะกรรมการกองทุนมีการประชุมบ่อย มีการแจ้งข่าวสารข้อมูลเสมอ คณะกรรมการกองทุน เปิดโอกาสให้สมาชิกซักถาม

2.5.1.3 คณะกรรมการกองทุน มีคุณธรรมในการบริหาร มีความ

เมตตา กรุณา ต่อสมาชิก มีความเห็นอกเห็นใจ ต่อสมาชิก มีความเที่ยงธรรมในการปฏิบัติหน้าที่

2.5.1.4 คณะกรรมการกองทุน มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้มีการติดตาม สละภวามสมาชิก ให้คำปรึกษาเสนอแนะแก่สมาชิกและตรงต่อเวลา

2.5.1.5 คณะกรรมการกองทุน มีจริยธรรม ในการบริหารงานปฏิบัติต่อสมาชิก ทุกคนด้วยความเสมอภาค ไม่เอาใจเอาเปรียบสมาชิกมีความเสียสละต่อส่วนรวม

2.5.1.6 คณะกรรมการกองทุน มีมาตรฐานในการทำงาน ปฏิบัติงานด้วยความจับใจ อำนวยความสะดวกแก่สมาชิก ปฏิบัติหน้าที่ถูกต้อง

2.5.1.7 คณะกรรมการกองทุน มีการกระจายข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกและองค์กรอื่นๆทราบ มีการประชุมชี้แจง จัดให้มีป้ายข้อมูลข่าวสารปิดประกาศ จัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานผ่านหอกระจายข่าว

2.5.2 องค์กรมีกิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อชุมชน

2.5.2.1 มีกิจกรรมที่แก้ปัญหาได้อย่างครบคลุมรอบด้าน

2.5.2.2 มีระบบจัดสวัสดิการของชุมชน

2.5.2.3 มีผู้นำหลากหลายและมีจิตใจมุ่งพัฒนาส่วนรวม

2.5.2.4 มีการขยายกิจการอย่างต่อเนื่อง

เกณฑ์การให้คะแนน แต่ละข้อมีค่าคะแนนความพึงพอใจ 5 ระดับคะแนน

2.6 ความเข้มแข็งด้านสังคม วัฒนธรรม หมายถึง ความเป็นองค์กรชุมชน องค์กรมีการตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการเรียนรู้

2.6.1 ความเป็นองค์กรชุมชน มีความสัมพันธ์กันในหมู่สมาชิกของชุมชน เน้นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.6.1.1 การดำเนินงานกองทุนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

2.6.1.2 เมื่อทำกิจกรรมแต่ละครั้งสมาชิกให้ความร่วมมือเพียงใจ

2.6.1.3 มีความรวดเร็วในการรวมตัวทำกิจกรรมเพียงใจ

2.6.1.4 สมาชิกมีความตระหนักในจิตสำนึกร่วมกันเพียงใจ

2.6.1.5 สมาชิกมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น

2.6.1.6 กลุ่มมีกิจกรรมร่วมในการแก้ปัญหาเพียงใจ

2.6.1.7 มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นมากน้อยเพียงใจ

2.6.1.8 การยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกันเพียงใจ

2.6.1.9 สมาชิกรู้จักหน้าที่และทำด้วยความรับผิดชอบเพียงใจ

2.6.1.10 สมาชิกเต็มใจที่จะแบ่งปันความรู้แก่กันในหมู่สมาชิก

2.6.2 องค์กรมีการสนองตอบต่อปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.6.2.1 สมาชิกมีความสามารถในการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์

- 2.6.2.2 กิจกรรมขององค์กรตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก
- 2.6.2.3 กลุ่มสมาชิกได้รับประโยชน์เท่าเทียมกันเพียงใด
- 2.6.2.4 องค์กรเป็นแหล่งพึ่งพิงให้สมาชิกมากน้อยเพียงใด
- 2.6.3 การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการเรียนรู้
 - 2.6.3.1 องค์กรชุมชนเป็นสมาชิกเครือข่ายและมีส่วนร่วมในกิจกรรม
 - 2.6.3.2 มีการสนับสนุน การฝึกอบรมให้แก่คณะกรรมการและสมาชิก
 - 2.6.3.3 มีความสม่ำเสมอในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - 2.6.3.4 สื่อสารภายในระหว่างสมาชิกขององค์กร
 - 2.6.3.5 มีการเรียนรู้และปฏิบัติจริง
 - 2.6.3.6 สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนอื่นได้
 - 2.6.3.7 กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของ

สมาชิก

เกณฑ์การให้คะแนน : แต่ละข้อมีค่าคะแนนความพึงพอใจ 5 ระดับคะแนน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Buriram Rajabhat University